

Інтертекстуальний діалог у дискурсі антиутопії ХХ ст.: О. Хакслі «О дивний новий світ» – М. Уельбек «Елементарні частки»

У статті досліджується метатекст, утворений найвідомішими антиутопіями ХХ сторіччя, які стали літературно-естетичною реакцією на кризові процеси у суспільній свідомості.

Детально аналізується багаторівневий зв'язок антиутопічних інтенцій суспільного життя і літературної практики. Особливу увагу акцентовано на співставленні знакових творів останніх десятиліть зі зразками класичної антиутопічної літератури; для аналізу інтертекстуального діалогу у дискурсі антиутопії ХХ ст. обрано роман О. Хакслі «О дивний новий світ» та твір М. Уельбека «Елементарні частки».

Зроблено висновок, що кризові процеси у художній свідомості межі ХХ – ХХІ ст. супроводжуються домінуванням есхатологічного мислення, світовідчуття, пов'язаного з «крахом ілюзій», які колись мало людство щодо власного майбутнього. Це дозволяє позиціонувати естетичну природу сучасного мистецтва, зокрема літератури, як антиутопічну.

Ключові слова: антиутопія, метатекст, Олдос Хакслі, Мішель Уельбек, інтертекстуальний діалог, рецепція мотивів.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Новітній період історії – рубіж ХХ – ХХІ ст. – це час глобальних змін у всіх сферах життя: політичній, культурній, науковій, соціальній, економічній тощо.

Предметом філософських рефлексій, соціологічного аналізу, політичних прогнозів стає нова фаза цивілізаційного розвитку – інформаційне суспільство і пов'язані з ним як позитивні зміни, так негативні ризики.

Сумнів щодо правильності вибраного шляху супроводжує європейську культурну історію ХХ ст. від знаменитих «Сутінків Європи» О. Шпенглера до жорстких констатацій одного із найвидатніших мислителів сучасності Ю. Хабермаса: «Очевидними є загроза екологічної нерівноваги, асиметрія благополуччя і економічної потужності, небезпека з боку високих технологій, торгівля зброєю, особливо – розповсюдження зброї масової поразки, загроза наркоманії тощо» [9, с. 308]. Природно, що цей сумнів втілюється і в літературні твори, зокрема, у вигляді негативних прогнозів, представлених антиутопіями, адже відкриття та досягнення науково-технічної цивілізації, яка впродовж усього ХХ століття набирає незалежну, самодостатню енергію, впливають на культуру не завжди позитивно, тобто очевидним способом починають виконуватися попередження не тільки філософів (О. Шпенглер, Х. Ортега-і-Гассет), а і одночасно передбачення самої антиутопії – романів Є. Зам'ятіна, Дж. Оруелла, О. Хакслі, Р. Бредбері. Як стверджує О. Воробйова, романи-антиутопії О. Хакслі «О дивний новий світ» (1932), А. Кестлера «Сліпуча п'ятьма» (1940), Дж. Оруелла «1984» (1948) укупі з романом Зам'ятіна «Ми» складають Велику Антиутопію ХХ століття, гранично ближній взаємний контекст, який дозволяє побачити в кожному з цих романів нові глибини. Всі ці антиутопії «розмикають» свої внутрішньотекстові комунікації, і, завдяки контекстуальній взаємодії (вже досить тривалій), утворюють новий метатекст [2, с.12].

У такому метатексті своє помітне місце, з нашої точки зору, займають і сучасні твори, написані на межі сторіч, адже тісний багаторівневий зв'язок антиутопічних інтенцій суспільного життя і літературної практики представляє дедалі більший соціокультурний інтерес.

Аналіз актуальних досліджень... Антиутопія як жанр активно вивчається сучасним літературознавством. Зарубіжні фахівці звертаються як до теорії питання (Е. Баталов, М. Букер, Б.Ланін, Е. Шацькі, М. Шадурський та ін.), так і до аналізу конкретних антиутопічних текстів (А.Бартов, М. Гнедовський, І. Головачова, Я. Засурський, М. Окс, В. Рабинович, В. Скурлатов, Е.Фромм та ін.). Проблему жанру досліджують О. Воробйова, Г. Ессельборн, Н. Ковтун, Б. Ланін, Р.Черепанова), співвідношення (анти)утопічної літератури і наукової фантастики розглядають Г.Ессельборн, М. Кванієн, К. Ковтун, Г. Люк, Л. Саргент, М. Швонке та ін. Серед вітчизняних фахівців до жанру антиутопії звертаються Ю. Жаданов, Д. Затонський, О. Ніколенко, Г. Сабат, з-поміж нових дисертаційних досліджень привертають увагу роботи С. Безчотнікової, О. Євченка, О.Копач.

Постмодерністська естетична і культурна ситуація в загальносвітовому масштабі сприяє розвитку антиутопії в її пародійних та іронічних відносинах з утопією. Можна стверджувати, підкреслює С. Безчотникова, що кризові процеси у художній свідомості межі ХХ – ХХІ ст. взагалі супроводжуються домінуванням есхатологічного мислення, світовідчуття, що пов'язано з «крахом ілюзій», які колись мало людство щодо власного майбутнього. Це дозволяє фахівцям оцінювати естетичну природу сучасного мистецтва як антиутопічну (О. Кривцун, М. Епштейн, Ю. Хабермас, Ч. Уолш) [1, с. 6].

Автори антиутопій пропонують нам метафоричні антипроекти майбутнього світоустрою, виявляючи їх із уже наявних, але частіше прихованих і не помітних у повсякчасності тенденцій. З нашої точки зору, особливий інтерес представляє співставлення знакових творів останніх десятиліть зі зразками класичної антиутопічної літератури, тому для порівняння (з точки зору відображення реалій останнього порубіжжя і їх художнього втілення) оберемо роман О. Хакслі «О дивний новий світ» і епатажний роман М. Уельбека «Елементарні частки».

Метою даної статті є аналіз прогностичної ролі антиутопічної художньої літератури у формуванні ідеалів (стандартів, реалій, маркерів) культурної ідентичності на рубежі ХХ – ХХІ ст. та порівняння у зазначеному вимірі роману О. Хакслі «О дивний новий світ» і твору М. Уельбека «Елементарні частки».

Виклад основного матеріалу... Як зауважують І. Медведева та Т. Шишова, книга Олдоса Хакслі стала твором, про який знають навіть ті, хто його не читав [4, с. 179], адже «О дивний новий світ» – роман-антиутопія, у якому образ можливого майбутнього вражає змальовується як фантазмагорична гіпербола, бо автором виокремлені найнебезпечніші суспільні тенденції.

Стисло пригадаємо сюжет: дія роману розгортається у Лондоні 2541 р., коли люди Землі живуть у Єдиній державі, суспільство якої – суспільство споживання. До слова, на межі 1920-1930-х років, коли створювався роман, ніякого суспільства споживання і близько не існувало. В Америці наближалась Велика депресія, Європа переживала наслідки Першої світової, проте О. Хакслі напрочуд точно описав те, що стало тенденцією через майже 40 років.

За сюжетом, люди не народжуються традиційним шляхом, а вирощуються на спеціальних заводах. Традиційних інститутів сім'ї і батьківства тут не існує, значна частина технологічної діяльності виконується високорозвиненими машинами, у суспільстві існує кастова система, а більшість психологічних проблем вирішується за допомогою нешкідливого наркотика – соми.

Уже згадувані І. Медведева та Т. Шишова серед найважливіших зреалізованих на межі сторіч прогнозів роману, створеного в 1932 р., виокремлюють контроль над народжуваністю, генну інженерію, формування суспільства споживання з особливою споживацькою психологією, яка підтримується завдяки «формуванню правильних установок у процесі гіпнопедії», тотальну сексуальну свободу тощо [4, с. 191].

Заради об'єктивності зауважимо, що рецепцію подібних мотивів застереження читач, обізнаний з літературою останніх десятиріч, знайде ледь не у кожному знаковому творі, який привернув суспільну увагу (М. Етвуд, «Розповідь служниці», М. Каннінгем, «Дім на краю світу», Ф. Бегбедер, «99 франків», М. Уельбек, «Платформа», В. Пелевін «Ампір V», С. Минаєв «Duxless», В. Сорокін «Трилогія», О. Ірванець «Рівне/Ровно»).

Проте нашу дослідницьку увагу привернув вражаючий інтертекстуальний діалог між англійцем О. Хакслі з часової точки 1932 р. (створення роману «О дивний новий світ») – та французом М. Уельбеком, з позиції 1998 р. (написання роману «Елементарні частки»).

Сучасний французький письменник-постмодерніст, поет, романіст і публіцист, лауреат премії Гонкурів 2010 р., найбільш читаний і цитований письменник Франції, яскравий експериментатор з провідною жанровою ідеєю, якою є антиутопія, М. Уельбек однозначно позиціонується як незаперечний постмодерніст, який, як і його знаменитий співвітчизник Ф. Бегбедер, «здійснює у своїх романах реалістично-постмодерністський синтез; а сексуально-споживацький хаос постмодерністського суспільства симулякрів, іронічний модус оповіді поєднується у цих творах з традиціями класичного соціально-виховного роману» [12, с. 12]. Обидва письменники стали «кривим дзеркалом покоління» [11, с. 155], у чий творчості відображення дістали економічний лібералізм, сексуальна свобода, криза сорокалітніх, тотальна самотність людини. Т. Мозгова у статті «Жанрова своєрідність романів М. Уельбека» однозначно вписує романи автора у контекст антиутопії: «Тісне переплетення рис утопії і антиутопії, постійні їх взаємопереходи – улюблений прийом Уельбека при описанні сьогоденної дійсності і прогнозів майбутнього людини» [5, с. 101].

«Елементарні частки» – роман про двох братів-невдах. Один – втілення раціо, біолог, фізик, геній; інший – жертва власних пристрастей і комплексів, викладач літератури, на дозвіллі письменник – «два полюси сучасної цивілізації, – як називає їх у своєму монографічному дослідженні «Археологія наукового знання Олдоса Хакслі» І. Головачова. – Два символи, у яких

новий світ Захід розкриває свою природу. І дві крайності, між якими, за Уельбеком, розташовано простір життя сучасної західної людини» [3, с. 5].

У найвідомішому романі М. Уельбека впродовж усього тексту знаходимо або ремінісценції, або прямі посилання на «О дивний новий світ» О. Хакслі. Крім відсилань до Хакслі, у романах Уельбека багато літературних алюзій: Булгаков, Бодлер, Пруст, Ніцше, Фрейд; проте сучасний світ, відображений Уельбеком, є мало не абсолютним втіленням «проекту», створеного в антиутопії Хакслі, що легко простежується у своєрідному «діалозі» двох творів. Так, один з головних героїв, Брюно, розмірковує щодо роману «О дивний новий світ»: «...як правило, світ Хакслі оголошують тоталітарним жахом, намагаючись видати цю книгу за розвінчання – це ж чисте лицемірство! За всіма пунктами – генетичний контроль, свобода статі, боротьба зі старістю, цивілізація розваг – «О дивний новий світ» змальовує нам рай, якого ми намагаємося досягти. Як подумаєш, що ця книга була написана в 1932-му, – просто неймовірно! З тих пір західне суспільство невпинно прагнуло наблизитися до цього зразка!» [8].

Як уже згадувалося, тема руйнування сім'ї і контроль над народжуваністю є однією з провідних у романі Хакслі, який навіть починається зі своєрідної екскурсії: дія розгортається в Лондоні в якомусь далекому майбутньому. Люди, що живуть там, не народжуються природним шляхом. Їх штамнують на так званих людинофабриках і з дитинства певним чином виховують, 34-поверхове приміщення з вівіскою «Центрально-лондонський інкубатор і виховний центр» вирішує всі проблеми дітонародження в «ідеальному суспільстві» Хакслі.

Монолог екскурсовода зі сторінок роману Хакслі вражає актуальністю: «Дедалі досконаліші методи контролю над народжуваністю раніше чи пізніше приведуть до того, що людство раз і назавжди втратить зв'язок з сексуальністю, а рід людський буде відтворюватися в лабораторії... Як наслідок – зникнення родинних зв'язків, самих понять батьківства і материнства» [10]. Герой Уельбека ніби продовжує щойно перервану розмову зі своїм співрозмовником зі сторінок Хакслі: «Щодо дітей, то раніше вони були потрібні, щоб стати спадкоємцями статків, суспільних і родинних традицій... Сьогодні це все несуттєво, я живу на зарплатню, у мене немає статку, мені нічого залишати у спадщину сину. У мене немає навіть ремесла, якому б я міг його навчити, я не знаю, чим він займатиметься в майбутньому; правила, за якими я жив, для нього цінності не мають. Прийняти ідеологію нескінченних змін – значить визнати, що життя людини жорстко замикається в межах її індивідуального буття, а минулі і майбутні покоління в її очах нічого не означають. Так ми тепер і живемо, і сьогодні немає ніякого сенсу заводити дитину» [8].

«Хакслі зміг спроектувати цілісний переконливий світ імовірного майбутнього, – стверджує І. Головачова у вищезазначеній монографії. – Вражає, що складові саме цього романного світу, а не якогось іншого з придуманих тоді чи згодом, складають основний зміст нашої, поки ще не завершеної цивілізації» [3, с. 232].

Один із лейтмотивів антиутопії Хакслі – становлення споживацької психології мас у «дивному новому світі». Автор напрочуд точно описав те, що стали створювати через три-чотири десятиліття. Він навіть чітко продемонстрував, як у цьому суспільстві потреби не тільки задовольняються, а – що принципово важливо! – формуються за допомогою маніпуляцій свідомістю. У 1958 році, через майже 30 років після виходу першої книги, Хакслі публікує її нехудожнє продовження: «Повернення в чудовий новий світ», у якому він міркує, наскільки наблизився або віддалився наш світ від описаного в романі 27-річної давності. О. Хакслі доходить висновку, що ми рухаємося до концепції «чудового світу» набагато швидше, ніж він припускав. Цей «чудовий» світ стає провідним соціокультурним контекстом творчості М. Уельбека. Збірка його коротких есе «Світ як супермаркет» вже за назвою визначає філософію життя типового європейця межі сторіч. «Світ як воля і ув'язнення» більше, за Уельбеком, неможливий. Логіка супермаркету передбачає логіку бажань. Людина супермаркету органічно не може бути людиною єдиної волі і бажання, тому магістральною темою для Уельбека є системна криза сучасної цивілізації, духовна агонія постіндустріального суспільства.

Однією з найбільших загроз для сучасної людини Уельбек вважає сексуальну свободу. Як не пригадати, що у «дивному новому світі» Хакслі найважливішою ідеологічною складовою є тотальна сексуалізація. По суті, за Уельбеком, саме ці дві сили: сексуальна вседозволеність і нові технології – знищать цивілізацію і культуру колись величної білої людини. Зупинити деструктивні процеси уже неможливо: людство вичерпало гуманістичний потенціал, а отже, має зникнути. В антиутопії «Елементарні частки» науковець-біолог Мішель Дзержинський, застосовуючи розроблену ним технологію клонування, створює людину нового типу – без статі, без почуттів, без пристрастей – «по той бік добра і зла»: «Людство зникає, даючи життя новому роду, без статі і без смерті, тим самим долаючи індивідуальність, роз'єднаність і поняття майбутнього», – виголошує у фіналі один із героїв [8].

Порівняймо, наскільки точно здійснився проект «ідеального щастя», виголошений у романі Хакслі устами Європейського Правителя: «Тепер люди щасливі, – каже Головний Правитель. – Вони отримують все, що хочуть, і не здатні бажати того, чого отримати не можуть. Вони живуть у достатку, в безпеці, не знають хвороб, не бояться смерті, блаженно не відають старості і пристрасті; їм не отруюють життя батьки з матерями; нема у них ні дружин, ні дітей, ні кохання – а значить, нема тривоги; вони так сформовані, що практично не можуть вийти за рамки належного» [10]. (До речі, Головного Правителя звати Мустафа, і це ім'я Головний Правитель Європи отримав від автора у 1932 р., коли ще не існувало ніяких натяків на «велике переселення мусульман у Європу». Парадоксальний збіг чи випадковість, але у контексті досліджуваного діалогу Хакслі – Уельбек не можемо оминати увагою той факт, що М. Уельбек оголошений у сучасному світі антиісламістом і навіть став фігурантом сумнозвісного мусульманського процесу, внаслідок чого залишив Францію та веде усамітнений спосіб життя).

Проблемі релігійних установок «прекрасного нового світу» присвячено О. Хакслі окрему главу. «Бог не сумісний з машинами, науковою медициною і всезагальним щастям, у світі, де молодості і благополуччя вистачає на все життя, релігійність стає зайвою» – пояснюють Дикуну, який випадково потрапив у новий світ, не забувши моральних установок зниклого минулого. – Сам Господь наш Форд багато зробив, щоб перенести акцент з Істини і Краси на комфорт і щастя» [10].

Людина стає «елементарною часткою», коли забуває про Істину і Красу, втрачає зв'язок з Абсолютом – ця метафора закладена у заголовок роману М. Уельбека. Елементарні частки – атоми, позбавлені суттєвої духовної зв'язаності. Розум і здоровий глузд виявилися безсилі утримати свій найнадійніший регулятор у сфері суспільних відносин – культуру, тому попередня культура приречена. «Ми живемо, розірвавши останні пута, що пов'язували нас із людством. За людськими мірками, ми живемо щасливо; ми приборкали сили, непереможні в очах людей: егоїзм, гнів, жорстокість; ми живемо у всіх сенсах іншим життям. ...вроджена індивідуальність, якою ми в силу трагічних оман так пишалися, якраз і служила найбільшим джерелом наших бід. Наука і мистецтво існують у нашому суспільстві, але гонитва за Істиною і Красою ... уже не має такого трепетного характеру. На людей стародавньої раси наш світ справляє враження раю», – з позиції майбутнього кінця ХХІ ст. цей дифірамп раю, у якому немає Бога, виголошує представник нового людства, носій штучного інтелекту Хюбчєяк, який створений завдяки науковим відкриттям героя роману професора М. Дзержинськи і власне якому начебто і належить написаний твір [8]. Проте навіть він, попри свою «нелюдську штучність», не втримується від інтонації ностальгійної шанобливості: «Нині, коли згасають його останні представники, ми вважаємо доречним віддати людству останню шану; останню данину, спогад про яку свого часу теж зникне, поглинений хиткими пісками часів; і все-таки необхідно, щоб така повага, щонайменше одного разу, була висловлена. Ця книга присвячується Людині» [10].

Можливо, саме завдяки цій фінальній інтонації, «расист, порнограф, реакціонер, мізантроп, антифемініст і гомофоб», як його рясно величають літературознавці, Уельбек у наслідку виявляється моралістом, і весь підтекст «Елементарних часток» прочитується як туга за людськими нормами, добротою, любов'ю, ніжністю і поезією – туга за Людиною.

А отже, в певному сенсі, як би парадоксально це не виглядало, – твір Уельбека можна назвати утопічним романом про віру, пізнання і свободу.

Висновки... Антиутопія досягає найбільш високого ступеня естетичної прояву в ХХ столітті: це безпосередньо пов'язано з історичною реальністю століття, що висунуло перед людством проблеми, до вирішення яких воно виявилось не готове. Все це викликало відповідну літературно-естетичну реакцію, що виразилася в активізації антиутопії. Найжорсткіші антиутопічні проекти не видаються сьогодні гіперболами, адже цивілізація на межі століть знаходить все більш небезпечну інтенцію руйнування духовних засад людської спільноти. У романі М. Уельбека вибудовується очевидний, майже явно позначений комплекс літературних паралелей (ми зупинилися лише на деяких із них) з антиутопічними проектами з твору О. Хакслі, що дозволяє дійти висновку щодо утворення нового метатексту, прочитання якого увиразнюється в дискурсі антиутопії ХХ-ХХІ сторіччя.

Список використаних джерел і літератури:

1. Безчотникова С. В. Русская литературная антиутопия пределы ХХ-ХХІ веков: динамика развития, векторы модификаций, типология : автореф. дис. на здобуття ступеня доктора філ. наук : спец. 10.01.02 – «Російська література» / Безчотникова Світлана Володимирівна. – Київ, 2008. – 44 с.
2. Воробьева А. Н. Русская антиутопия ХХ-начала ХХІ веков в контексте мировой антиутопии : автореф. дис. на соиск. уч. степени доктора филол. наук: спец. 10.01.01 «Русская литература» / Александра Николаевна Воробьева. – Саратов, 2009. – 40 с.
3. Головачева И. В. Наука и литература : Археология научного знания Олдоса Хаксли [монографія] / И. В. Головачева. – Санкт-Петербург : Факультет филологии и искусств. – СПбГУ, 2008. – 344 с.

4. Медведева И. Читайте Хаксли / И. Медведева, Т. Шишова. // Наш современник. – 2013. – № 3. – С. 178-195.
5. Мозгова Т. Жанрова своєрідність романів М. Уельбека // Т. Мозгова // Весці БДПУ. – Серія 1. Педагогіка. Філософія. – Мінськ. – 2008. – С. 99-103.
6. Селиванова Е. Ю. Антиутопический роман в немецкоязычной литературе конца XX – начала XXI вв.: автореф. дис. на стиск. науч. степ. канд. филол. наук : спец. «Литература народов стран зарубежья (немецкая литература)» / Селиванова Евгения Юрьевна. – Казань. – 2013. – 25 с.
7. Суслова И. Метапрозаическое начало в романе М. Уэльбека «Расширение пространства борьбы» / Инга Суслова // Вестник Пермского университета. – Серия российская и зарубежная филология. – Вып. 4(16). – Пермь, 2011. – С. 242-248.
8. Уэльбек М. Элементарні частки [Електронний ресурс] / Мішель Уэльбек. – 1998. – Режим доступу: <http://libatriam.net/read/38811/>
9. Хабермас Ю. Вовлечение другого. Очерки политической теории / Ю. Хабермас. – СПб.: Наука, 2001. – С. 308.
10. Хакслі О. О дивний новий світ [Електронний ресурс] / Олдос Хакслі. – 1932. – Режим доступу: <http://www.litmir.info/bd/?b=77016>
11. Шаталов А. Мы живем счастливо... / А. Шаталов // Дружба народов. – 2011. – № 10. – С.153-159.
12. Шевякова Э. Н. Современная французская проза рубежа веков : модификация романной формы : автореф. дис. на стиск. науч. степени доктора филолог. наук : спец. 10.01.03 – «Литература народов стран зарубежья (западноевропейская литература)» / Шевякова Эвелина Николаевна – Москва, 2009. – 42 с.

References:

1. Bezhotnikova S. V. *Russkaya literaturnaya antiutopiya predely' XX-XXI vekov: dinamika razvitiya, vektory modyfykatsyi, typolohyia*, Kyiv, 2008, 44 p.
2. Vorob'eva A. N. *Russkaya antiutopiya XX-nachala XXI vekov v kontekste mirovoj antiutopii*, Saratov, 2009, 40 p.
3. Golovacheva I. V. *Nauka i literatura : Arxeologiya nauchnogo znaniya Oldosa Xakсли*, Sankt-Peterburg, Fakul'tet filologii i iskusstv, SPbGU, 2008, 344 p.
4. Medvedeva I., Shyshova T. Chitajte Xakсли, *Nash sovremennyk*, 2013, Issue 3, pp. 178–195.
5. Mozghova T. Zhanrova svoieridnist romaniv M. Uelbeka, *Vestsi BDPU, Serii 1, Pedagogika. Filosofiia*, Minsk, 2008, pp. 99–103.
6. Selivanova E. Yu. *Antiutopicheskij roman v nemeczkoyazy'chnoj literature koncza XX – nachala XXI vv.*, Kazan', 2013, 25 p.
7. Suslova I. *Metaprozaicheskoe nachalo v romane M. Ue'lbeka «Rasshirenie prostranstva bor'by»*, *Vestnik Permskogo universiteta. Seriya rossyiskaia y zarubezhnaia fylolohya*, Vol. 4(16), Perm', 2011, pp. 242–248.
8. Uelbek M. *Elementarni chastky* [electronic resource], mode of access: <http://libatriam.net/read/38811/>
9. Habermas Yu. *Vovlechenie drugogo. Oчерki politicheskoy teorii*, SPb, Nauka, 2001, p. 308.
10. Khakсли O. *O dyvnyi novyi svit* [electronic resource], mode of access: <http://www.litmir.info/bd/?b=77016>
11. Shatalov A. *My' zhivem schastlivo...*, *Druzhiba narodov*, 2011, Issue 10, pp.153–159.
12. Shevyakova E'. N. *Sovremennaya francuzskaya proza rubezha vekov : modifikaciya romanoj formy'*, Moskva, 2009, 42 p.

Summary

Iryna Slonevska

Intertextual Dialogue in the Discourse of Dystopias of the XX Century: Aldous Huxley «Brave New World» - Michel Houellebecq «Les Particules Élémentaires»

The article deals with a metatext formed by the most famous dystopias of XX century, which became a literary and aesthetic reaction to the public consciousness crisis. Detailed analysis of multi-link dystopian intentions of social life and literary practice is given.

The special attention is paid to the comparison of outstanding works of the last decades with the classic examples of dystopian literature. Novels by Aldous Huxley «Brave New World» and by Michel Houellebecq «Les Particules élémentaires» were taken for the analysis of intertextual dialogue in a dystopian discourse of the twentieth century.

It is concluded that the crisis processes in the artistic consciousness at the turn of the XX - XXI centuries are accompanied by dominance of the eschatological thinking, attitude associated with the «collapse of illusions» that mankind has ever had about its future. This allows to position the aesthetic nature of contemporary art as dystopian.

Key words: *dystopia, metatext, Aldous Huxley, Michel Houellebecq, intertextual dialogue, motives reception.*

Дата надходження статті: «12» березня 2015 р.

Дата прийняття до друку: «02» квітня 2015 р.